

Raha eri elämän- tilanteissa

Ajattelemme ja toimimme rahan kanssa eri tavalla eri ikäisinä ja eri elämäntilanteissa. Nuorena opetellaan itsenäistä elämää; vastuita ja velvollisuuksiakaan ei välttämättä vielä ole samassa mittakaavassa kuin myöhemmin. Aikuisena tulotilanne on usein jo varmempi, mutta toisaalta menot ovat enemmän sidottuja (perhe, asuminen). Ikään sidoksissa olevien elämänvaiheiden lisäksi voimme kohdata muutoksia omasta valinnastamme tai ulkoisten olosuhteiden vuoksi.

Mitä paremmin olet varautunut elämäntilanteessasi tapahtuviin muutoksiin, sitä helpompi niistä on selvitä. Kun suunnittelet tulevaa, selvitä ja pohdi:

1. Mihin rahani menevät nyt?
2. Mitkä ovat tuloni tulevaisuudessa?
3. Mitkä ovat menoni jatkossa?
4. Onko minulla velkaa tai olenko riskissä velkaantua?
5. Miten voin itse vaikuttaa kohtiin 1–4?

Muutokset voivat aiheuttaa stressiä, on kyseessä sitten positiivinen tai negatiivinen muutos. Sopiva määrä stressiä kuuluu asiaan, mutta pitkittyessään stressi on kuormittavaa. Varautumalla tiedossa olevaan muutokseen etukäteen, voi välttyä taloushuolilta tai taloudellisilta kriiseiltä. Mitä vakaampi taloudellinen tilanne, sen

helpompi on selvitä myös ennalta arvaamattomasta tilanteesta.

Takuusäätiön havaintojen mukaan raha-asiat myös menevät tyypillisimmin solmuun erilaisissa elämän muutostilanteissa.

- Nuoren itsenäistyminen
- Parisuhde
- Vauvan syntymä
- Ero parisuhteesta
- Pidempiaikainen sairastuminen
- Työttömyys
- Eläkkeelle jääminen

TIESITKÖ

Löydät kattavasti tietoa ja palveluja eri tilanteisiin Suomi.fi-oppaista osoitteesta [Kansalaiset - Suomi.fi](#).

Nuoren itsenäistyminen

Raha-asiat konkretisoituvat nuorella yleensä vasta kotoa muuton myötä. Osattavaa ja tiedettävää onkin yhtäkkiä paljon:

- mistä tulot koostuvat ja miten toimia, jos tulot ovat epäsäännölliset
- paljonko eläminen maksaa
- mihin omat tulot riittävät
- mihin erilaisilla sopimuksilla sitoudutaan (vuokra, sähkö, vakuutukset)

Monen nuoren elämään kuuluu tavalla tai toisella taloudellinen epävarmuus. Moni tekee osa-aikatoita tai opiskelee, jolloin tulot koostuvat eri lähteistä ja voivat vaihdella. Samaan aikaan kulutusmahdollisuuksia on paljon. Se, kuluttaako tarpeeseen vai haluun, määrittää millaiseksi oma talous muodostuu. Halu kuluttaa voi olla suuri sosiaalisen paineen, ja myös sosiaalisen median kautta, vaikka tuloja siihen ei olisikaan. Riskinä on, että nuori saattaa ajautua rahoittamaan kulutustaan osamaksuilla ja pikalainoilla, sillä niitä on helppo saada.

Itsenäisen elämisen aloittamiseen tarvitaan:

- taitoa suunnitella raha-asioita etukäteen (tulojen ja menojen ennakointi, varautuminen)
- kykyä hoitaa omia asioita (laskut, hakemukset, asiointi erilaisissa virastoissa)

TIESITKÖ

Nuorille suunnattua apua ja ohjausta itsenäistymiseen liittyviin asioihin tarjoavat mm. Ohjaamot, Nuorisoasuntoliitto (NAL ry) ja Talous ja nuoret (TAT).

Parisuhde

Rahankäyttöön liittyvät arvot muotoutuvat pikkuhiljaa elämän varrella. Jokaisella on oma suhde rahaan ja omat kulutustottumukset. Toisen ihmisen arvoja on vaikea muuttaa. Joku toimii säästeliäästi, toinen nauttii elämästä tässä hetkessä.

- Yhteisen elämän alussa on tärkeää avoimesti puhua raha-asiat läpi: oma taloudellinen tilanne (tulot, velat), omat tavoitteet ja unelmat liittyen rahaan.
- On myös tärkeää sopia, miten yhteiset menot jaetaan. Yhteisellä keskustelulla ja pelisääntöjen sopimisella voidaan välttää väärinkäsitykset ja riidat.
- Tapoja jakaa menoja on monia; osa jakaa kaikki menot puoliksi, osa tulojen mukaisessa suhteessa, osalla menot jakautuvat sen mukaan, että se maksaa, jolla on rahaa. Tärkeintä on, että jako on yhteisesti sovittu, ja molempien mielestä reilu ja kohtuullinen.

Vauvan syntymä

Tulot (ja menot!) muuttuvat, kun perheeseen syntyy vauva. Se, kuinka suuri vaikutus uuden perheenjäsenen syntymisellä omaan talouteen on, riippuu kunkin perheen taloudellisesta kokonaistilanteesta. Osa perheistä selviää säästöillä ja kulutustottumuksista tinkimällä. Jos taloudellinen tilanne on jo valmiiksi haastava, talous voi heiketä entisestään.

Nykyistä ja tulevaa rahatilannetta on hyvä pohtia jo hyvissä ajoin ennen vauvan syntymää. Pohdittavia asioita ovat:

- Paljonko vanhempainvapaa-aikana on rahaa käytettävissä ja kuinka pitkään vanhempainvapaaseen on varaa?
- Miten rahat riittävät vanhempainvapaalla välttämättömiin menoihin; pitääkö muuttaa arjen ja vapaa-ajan kulutustottumuksia tai neuvotella pienempiä kuukausieriä lainoihin?
- Mitkä hankinnat ovat tarpeellisia tai välttämättömiä; vauvan tarvikkeet, mahdollisesti muutto suurempaan asuntoon?
- Miten hankinnat rahoitetaan (säästöt, kulutuksesta tinkiminen, velkaraha)?

Perheen menojen lisääntyminen riippuu paljolti vanhempien valinnoista. Vauvan ruokamenot ovat pienet ja vaatteita saa äitiyspakkauksesta, ”perittyinä” tai edullisesti käytettyinä, samoin kuin olennaisimmat tarvikkeetkin.

Ero parisuhteesta

Eroon liittyy paitsi vahvoja tunteita, myös asumiseen ja rahanan liittyviä konkreettisia muutoksia. Vaikka raha ei ole välttämättä erotilanteessa ensimmäisenä mielessä, on henkilökohtaista taloutta tarkasteltava ja suunniteltava uudessa tilanteessa.

- Jos oma talous on jo valmiiksi tasapainoinen ja hyvällä mallilla, on eron vaikutukset talouteen helpommin hallittavia.
- Asuminen on talouden suurin menoerä. Eron myötä lisäkuluja voi tulla paitsi asumisesta, myös asunnon kalustamisesta.
- Monelle tulee yllätyksenä, kuinka paljon ero voi vaikuttaa omaan taloustilanteeseen. Ero avo- tai avoliitosta onkin yksi yleisimmistä syistä joutua talousvaikeuksiin. Aiemmin menot katettiin kahden tuloilla, yhden tuloilla toimeen tuleminen vaati sopeutumista.

Pidempiaikainen sairastuminen

Vakavan sairauden osuessa kohdalle, ei raha-asiat yleensä ole ensimmäisenä huolenaiheena. Sairauden pitkittyessä, tulotason pudotessa ja lääke- ja sairaalakulujen kasvaessa tulee väistämättä kuitenkin eteen myös pohdinta siitä, miten oma talous kestää. Ennen sairastumista ei välttämättä ole tullut edes mieleen, että sairastuminen voi myös olla taloudellinen kriisi.

- Ensisijaisesti kannattaa ottaa yhteyttä Kelaan, joka maksaa mm. sairauspäivärahaa siihen oikeutetuille. Kela huolehtii myös muiden etuuksien, kuten hoitotuen ja perustoimeentulotuen maksamisesta.
- Jos rahat eivät Kelan etuuksien jälkeen riitä välttämättömiin menoihin, kuten vuokraan, ruokaan ja lääkkeisiin, kannattaa olla yhteydessä hyvinvointialueen aikuissosiaalityöhön.

Työttömyys

Työttömyyden seurauksena tulot pienenevät, joka voi aiheuttaa huolta. Mikäli tilanteessa tuntuu vaikealta toimia, on hyvä hakea omaan jaksamiseen apua.

- Laskujen ja velkojen maksamiseen voi saada lisääaikaa, tai kuukausieriä on joissakin tilanteissa mahdollista neuvotella pienemmiksi. On tärkeää olla velkoihin yhteydessä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.
- On myös tärkeää puhua lähipiiriin kanssa siitä, miten uusi tilanne vaikuttaa omiin raha-asioihin lyhyellä ja pidemmällä aikavälillä.

TIESITKÖ

Tatsi ry:n on julkaissut työttömän ensiapupaketin, josta löytyy tietoa myös talousasioihin liittyen (www.tatsi.fi/ensiapu/).

Varaudu eläkkeelle jäämiseen

Eläkkeelle varautumisen voi aloittaa tarkistamalla oman eläkearvion Eläketurvakeskuksen Työeläke.fi -palvelusta osoitteessa www.tyoelake.fi.

Eläkearvion perusteella on hyvä arvioida etukäteen, minkä suuruisiin menoihin eläkeaikana on varaa. Pohdi esimerkiksi missä asut ja mihin muihin menoihin eläketulo pitäisi riittää. Eläkkeellä olo voi kestää useita vuosikymmeniä, jonka aikana voi tapahtua muutoksia niin asumisessa, terveydentilassa kuin perhesuhteissakin.

- Miettimällä omaa eläkeaikaa etukäteen, on helpompi löytää omaan tilanteeseen sopivat varautumisen keinot.
- Jos mahdollista, eläkeaikaa varten kannattaa säästää. Säästöt tuovat turvaa, ja auttavat toteuttamaan eläkepäivät omien haaveiden mukaisina.
- Tulojen pienentyessä voi olla vaikea maksaa erilaisia lainoja. Suunnitelma velkojen maksamiseen onkin hyvä tehdä hyvissä ajoin ennen eläkkeelle siirtymistä.

Raha-asiat eivät välttämättä ole ensisijaisesti mielessä monessakaan elämän käännekohdassa. Muutokset elämässä yleensä kuitenkin heijastuvat myös rahaan. Selvitä, suunnittele ja varaudu puhumalla rahasta paitsi tavallisessa arjessa, myös elämän muutostilanteissa.

Jos asiat syystä tai toisesta menevät solmuun, on hyvä tietää, että apua ja neuvoja on saatavilla ja niitä kannattaa myös rohkeasti hakea.